

● *Historische bosgegevens
ook interessant voor u?!*

Sinds 1936 is er een grote hoeveelheid statistische gegevens verzameld over bossen. Deze gegevens geven een goed beeld van de ontwikkelingen die het Nederlandse bos in de afgelopen 69 jaar heeft doorgemaakt. Probos beheert deze gegevens en verstrekt ze op verzoek aan derden.

2005 nr 1

Historische bosgegevens

De eerste bosstatistiek

In de jaren 30 van de vorige eeuw realiseerde men zich dat bosstatistieken van belang waren voor het doen van voorspellingen over de ontwikkelingen binnen het Nederlandse bosareaal en over het beheer daarvan. Na het Wereldbosbouwcongres van 1926 te Rome, waarop de noodzaak van goede bosstatistieken tot uiting kwam, werd in 1927 een 'Commissie voor de Boschstatistiek' in het leven geroepen om uit te zoeken aan welke eisen een Nederlandse bosstatistiek moest voldoen. Centraal hierbij stond de inschatting van de Nederlandse houtproductie, het treffen van maatregelen voor de houtteelt en een doelmatige behartiging van de overige aan het bos gerelateerde maatschappelijke belangen. Nadat deze commissie haar bevindingen had gerapporteerd, werd begonnen met proefopnames in vier gemeenten in Nederland. De resultaten waren dermate positief dat de toenmalige minister van Economische Zaken in 1937 aan de directeur van Staatsbosbeheer de opdracht gaf een statistiek samen te stellen van bossen en andere houtopstanden (o.a. weg- en grensbeplantingen), maar ook van de woeste gronden in Nederland. De opnamen vonden plaats in de periode van 1938 tot 1942 en resulteerde in 1946 in de eerste bosstatistiek in Nederland, genaamd: "De Nederlandsche Boschstatistiek".

Bos van Toen

Op basis van de gegevens uit de 1ste bosstatistiek is een cd-rom samengesteld 'Bos van Toen' die 700 topografische kaarten en tabellen voor pc-gebruik bevat. Deze cd-rom is voor 7 euro te bestellen bij Probos.

De opvolgers

Na deze 1ste bosstatistiek is het Nederlandse bosareaal nog drie maal geheel geïnventariseerd, namelijk in de vijftiger, zestiger en tachtiger jaren. Deze werden begrijpelijkerwijs de 2de, 3de en 4de bosstatistiek genoemd. In alle vier bosstatistieken is de gehele oppervlakte aan bossen, andere houtige opstanden en woeste gronden geïnventariseerd. Anders dan bij steekproefsgwijze inventarisaties geeft dit een zeer gedetailleerd beeld van alle bospercelen in Nederland en is daardoor een belangrijke bron van informatie.

In de 1ste bosstatistiek werden ook de weg- en grensbeplantingen oppervlakte-gewijs geïnventariseerd, maar in de drie opvolgende bosstatistieken is hier van afgestapt en werd enkel nog steekproefsgewijs geïnventariseerd.

De oppervlaktestatistieken waren vooral mogelijk door een verbetering van de luchtfotografie waardoor luchtfotografische kartering mogelijk werd. Aan de

hand van luchtfoto's werden verouderde topo-grafische kaarten bijgewerkt en werd daarop aangegeven waar zich bossen, andere houtige opstanden en woeste gronden bevonden.

De verzamelde gegevens

Tijdens het veldwerk werden in de 1ste bosstatistiek bijzonderheden betreffende de aard van het bos en de woeste gronden, de leeftijd van het bos en veranderingen in perceelsgrenzen bepaald. Hierin is in de latere statistieken niet veel veranderd. Er werden echter wel steeds meer gegevens verzameld. In de 1ste bosstatistiek werd uitsluitend voor loofhout een indeling naar soorten gegeven, maar niet voor naaldboomsoorten. In de daarop volgende statistieken werd ook de groep naaldboomsoorten uitgesplitst. Daarnaast werd in de 1ste bosstatistiek gebruik gemaakt van 2 leeftijdsklassen waarbij de grens werd bepaald door de leeftijd waarop het hout enige gebruikswaarde zou krijgen.

Bron: Bosdata, 4de bosstatistiek

De latere bosstatistieken gebruikten een indeling van leeftijdsklassen van 10 jaar op basis van het kiemjaar.

Vanaf de 2de bosstatistiek zijn de houtvoorraad, houtproductie en bijgroei bepaald. In de 4de bosstatistiek is tevens gekeken naar het functioneren van het bosterrein aan de hand van bedrijfsgegevens, beheersdoelstelling en recreatieve gegevens.

Uit de bosstatistieken kunnen de volgende gegevens worden verkregen: oppervlakten per terreintype, boomsoort, bostype, eigendoms categorie, leeftijdsklasse, gebied, diameterklasse, wijze van verjonging en combinaties van deze gegevens. Daarnaast zijn er gegevens over de houtvoorraad, houtkwaliteit, de houtproductie en de bijgroei op verschillende schalen (per boomsoort, per eigendoms categorie, per diameterklasse etc.) beschikbaar. Hoewel de opgenomen gegevens in de uiteindelijke rapportages zijn samengevat voor geheel Nederland zijn de gegevens, door de oppervlaktewijze opzet van de bosstatistieken,

ook voor elk willekeurig bosgebied (bv. landgoed, beheerseenheid, bosperceel) beschikbaar. Hiervoor moet dan in de basisdata gezocht worden.

Meetnet Functievervulling (MFV)

De tijd van de bosstatistieken ligt inmiddels achter ons. Het is tegenwoordig onbetaalbaar om het gehele bosareaal te meten en bovendien is er ook meer aandacht gekomen voor functies zoals recreatie, natuur en milieu. Er is nu een meetnet over het Nederlandse bos gelegd van 3622 plots. Hiermee kan op een statistisch verantwoorde wijze informatie worden verzameld over de ontwikkeling van het areaal bos, type bos en de functievervulling. Deze plots worden in een vierjarige cyclus gemeten. De meest recente meting is in 2004 uitgevoerd.

Het belang van oude statistieken

Het MFV betekent niet dat de gegevens uit de 1ste tot en met de 4de bosstatistiek

nu niet meer van belang zijn. Als het gaat om het geven van een inschatting van de huidige situatie van het Nederlandse bos en de ontwikkelingen die daarin plaatsvinden, zullen we de komende jaren nog gebruik maken van de gegevens uit de 4de bosstatistiek aangevuld met de tussenresultaten van de reeds uitgevoerde meetronden van het MFV. Daarnaast geven de gegevens uit de vier bosstatistieken een goed beeld van de ontwikkeling van het Nederlandse bos in de afgelopen 68 jaar. Dit is een tamelijk lange periode, aangezien 70 % van het Nederlandse bos is ontstaan in de periode 1920-1980 en dus tussen de 20 en 80 jaar is.

Het is dan ook belangrijk dat de gegevens uit de bosstatistieken goed worden bewaard en dat er door een breed publiek nu en in de toekomst gebruik van kan worden gemaakt. Daarom heeft het Expertisecentrum LNV (EC-LNV) Probos opdracht gegeven de bosgerelateerde dossiers, kaartmateriaal, luchtfoto's en analoge en digitale bestanden te beheren en hieruit op verzoek informatie te verstrekken. Naast de gegevens uit de bosstatistiek beheert Probos onder andere ook gegevens van HOSP (Houtoogststatistiek en prognose oogstbaar hout 1985-1999), het meetnet bosvitaliteit, de statistieken van branden in bos- en natuurterreinen en kaarten van de bosreservaten in Nederland. Tabel 1 geeft een overzicht van de door Probos beheerde gegevens.

Nuttige toepassingen

De beschikbare gegevens uit de 3de en 4de bosstatistiek kunnen worden gebruikt om aan de Boswet gerelateerde vraagstukken op te lossen. Bijvoorbeeld in situaties waarin door de spontane vestiging van bos een conflict is ontstaan tussen de Boswet en de gebruiksdoelen van bepaalde terreinen. Een goed

Tabel 1 Door Probos beheerde historische gegevensbestanden over bos	
Gegevensbestand	Korte beschrijving
<i>1ste Nederlandse Bosstatistiek 1936 – 1942</i>	Oppervlakte gegevens van alle bossen, overige houtopstanden en woeste gronden in Nederland. Opgesplitst naar boomsoort (loofhout), eigendom en twee leeftijdsklassen.
<i>2de Nederlandse Bosstatistiek 1952 – 1963</i>	Idem als 1ste. Ook gegevens over de houtmassa en houtproductie. Leeftijdsklassen van 10 jaar en uitgesplitst naar zowel naald- als loofboomsoorten. De weg- en grensbeplantingen zijn steekproefsgewijs gemeten.
<i>3de Nederlandse Bosstatistiek 1964 – 1968</i>	Idem als 2de. Er is voornamelijk gekeken naar verschuivingen in de oppervlakten en de oorzaken daarvan.
<i>4de Nederlandse Bosstatistiek 1980 – 1985</i>	Idem als voorgaande statistieken. Daarnaast is ook het functioneren van het bos in kaart gebracht. Het kaartmateriaal is digitaal beschikbaar en ook de landsdekkende luchtfoto's kunnen worden gebruikt.
<i>De statistiek van branden in bos- en natuurterreinen</i>	In de periode 1934 tot 1996 zijn het aantal en de karakteristieken van de in Nederlandse bos- en natuurterreinen opgetreden branden geregistreerd.
<i>Meetnet Bosvitaliteit</i>	In de periode 1990-2000 is in het kader van het Meetnet Bosvitaliteit op verschillende locaties in Nederland eens in de 5 jaar informatie verzameld over vier aspecten van de bosontwikkeling: de groei van de bomen, de bosvegetatie, de bodemchemie en de blad- en naaldsamenstelling. De opstanden zijn verdeeld over hoofdboomsoort, leeftijd, geografische ligging en bodemtype. De boomsoorten, die in het onderzoek zijn betrokken zijn inlandse eik, beuk, grove den, douglas, Corsicaanse den en fijnspar.
<i>Landschappelijke beplantingen</i>	Uit de 4de bosstatistiek en HOSP afkomstige gegevens over landschappelijke beplantingen in Nederland.
<i>HOSP 1985 – 1999</i>	Steekproefsgewijze inventarisatie van ca. 3100 steekproefpunten, die voor het eerst zijn opgenomen in 1984, om een schatting te kunnen geven van de staande voorraad, velling, oogst door dunning en de gemiddelde lopende bijgroei in het Nederlandse bos. In eerste instantie ging het alleen om opgaand bos, maar vanaf 1992 zijn ook bijzondere terreintypen (lanen, hakhout en nieuw bos aangelegd tussen 1982 en 1990) geïnventariseerd.
<i>Kaarten van de bosreservaten in Nederland</i>	Dit archief bevat talrijke kaarten van de Nederlandse bosreservaten, waaronder bodemkaarten, geologische kaarten etc. Er zijn ook steekproeven genomen waarbij van alle individuele bomen genoteerd is om welke boomsoort het ging en is de kroon op een kaart ingetekend.

voorbeeld is de spontane vestiging van bos op heideterreinen. Voor de vraag of de bosoppervlakte bij kap gecompenseerd moet worden, zal duidelijk moeten worden gemaakt of het betreffende gebied onder de Boswet valt. Er moet dan worden ingeschat of de bosopslag minstens 10 jaar oud is. Hiervoor kan de 4de bosstatistiek worden gebruikt. Het gebruik van de bosstatistiek in dergelijke gevallen is echter niet rechtsgeldig, maar de luchtfoto's uit eind jaren zeventig die bij deze bosstatistiek horen wel. Ook deze landsdekkende luchtfoto's zijn in beheer bij Probos.

Maar ook gemeenten, bos- en natuurbeherende instanties, bosgroepen, particuliere eigenaren en studenten hebben de gegevens gebruikt, onder andere voor het opstellen van natuurgebiedsplannen, beheersplannen, subsidieaanvragen, bos- en cultuurhistorisch onderzoek, wetenschappelijk onderzoek, het vaststellen van risicogebieden tijdens het optreden van ziekten en plagen en voor het bepalen van het bij een eigenaar in het bezit zijnde areaal en het bepalen van de karakteristieken van dit areaal in het verleden.

Meer Weten?

Uit de voorbeelden blijkt dat de beschikbare gegevens interessant zijn voor een brede groep gebruikers. Probos functioneert als een centraal aanspreekpunt waar belangstellenden informatie kunnen verkrijgen over deze historische bestanden, mits de tijdsinzet binnen de perken blijft. Mocht u na het lezen van dit artikel geïnteresseerd zijn geraakt en een verzoek om gegevens willen indienen, neem dan gerust contact op.

Jan Oldenburger